

УДК 582.59:581.526.45(477.53)

Л.Д. Орлова

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
вул. Остроградського, 2, Полтава, 36003, Україна
orlova-ld@rambler.ru

ANACAMPTIS PALUSTRIS (JACQ.) R.M. BATEMAN, PRIDGEON et M.W. CHASE (ORCHIDACEAE) НА ЛУКАХ ПОЛТАВЩИНИ

Наводяться біоекологічні особливості Anacamptis palustris (Jacq.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase (Orchidaceae). Розглянуто етапи онтогенезу дослідженого виду. Характеризується віковий спектр виду на конкретних територіях. З'ясовано стан популяцій на конкретних луках Полтавщини. Вказується на коливання кількості особин в популяціях виду і основними причинами таких змін частіше всього виступають антропогенні фактори та, інколи, несприятливі погодні умови. Моніторингові дослідження показали скорочення чисельності усіх вікових стадій виду та загальне зменшення їх кількості на обстежених територіях. Наводяться можливі шляхи відновлення і збереження. Особливо наголошується на заповіданні місць зростання виду, на можливості збереження виду на вилучених із сільськогосподарського обробітку землях. Також важливим напрямком відновлення популяцій рідкісних видів може бути інтродукція і реінтродукція, які мають певні труднощі по відношенню до представників орхідних.

Ключові слова: популяція, *Anacamptis palustris*, луки, Полтавщина, охорона.

Вступ. Природних біогеоценозів, які б не зазнали антропогенного впливу, практично не залишилось. Така тенденція спостерігається в усіх країнах світу. Подібна ситуація виявляється і в Україні. Наслідком порушення природних біотопів є зменшення різноманітності й чисельності біоти, зокрема флори. Оскільки видова різноманітність рослин в біогеоценозах є основним фактором, що визначає різноманітність всіх інших організмів і в цілому стійкість екосистем, завдання збереження рослинного покриву та окремих видів рослин, яким загрожує зменшення чисельності та зникнення, є першочерговим [2-4, 7, 11, 25-28]. Для території Полтавщини, що входить до Лівобережного Лісостепу України, котрий є одним із найбільш окультурених регіонів лісостепової зони України, ця проблема є надзвичайно актуальною.

Досить багато зникаючих видів рослин можна знайти і в лучних фітоценозах. Зокрема, типовим представником заплавних і низинних луків є *Anacamptis palustris* (Jacq.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase (Orchidaceae).

Матеріал та методи дослідження. У дослідженнях виду в природних лучних фітоценозах застосувались традиційні прямі й опосередковані фітоценотичні методи: польові стаціонарні й напівстаціонарні, маршрутні, закладання пробних площ, що опрацьовані Т.О. Работновим [21], І.М. Григорою, Б.С. Якубенком, М.Д. Мельничуком [6].

При позначенні онтогенетичних стадій використовували індексацію, запропоновану І.Ю. Парнікосою зі співавторами [22]. Тип ценопопуляції встановлювали за Т.А. Работновим [21] та Ю.А. Злобіним [9].

Результати досліджень та їх обговорення. *A. palustris* занесений до Червоної книги України. Входить до групи рідкісних європейсько-середземноморських-середньоазійських видів на південній межі ареалу [1, 8, 27]. По Є.М. Кондратюку і В.М. Остапку [12], належить за геоелементом до західно-палеоарктичних видів, за флористичним комплексом – до водно-болотного, за екологічною групою по відношенню до вологи – гігрофіт, до субстрату – галофіт, за різноманітністю екоотопів – гемістенотопний, за життєвою формою по К. Раункієру – криптофіт, фітосозологічна категорія – 2А, тобто рідкісний, екотипічний. Вид належить до гарноквітучих представників, що призводить до їх масового зривання під час квітання на букети. Разом з тим, вид володіє лікувальними властивостями, за що також піддається знищенню внаслідок викопування цілющих молодих бульбокоренів, а також вид не витримує випасання, осушування, викошування під час квітання.

На сьогодні чисельність популяцій дослідженого виду неспинно зменшується, що може призвести до його зникнення. Тому необхідно досліджувати стан і перспективи розвитку цієї рідкісної рослини, зокрема, спираючись на дослідження ценопопуляцій, тому що одна чи декілька рослин не можуть забезпечити виживання виду [10-12, 19, 21-23].

A. palustris розмножується насіннєвим шляхом. Насіння в нього дуже малих розмірів, схоже на пил, тому добре переноситься вітром. Але велике значення має й наявність певного симбіонта, бо за його відсутності дана насінина не проросте. Також добре розмножується й вегетативно, тому, зазвичай, молода особина проростає близько до материнської рослини (ось чому поряд виявляються особини з дрібнішими бульбоцибулинами). По мірі того, як особини переходять у наступні вікові стани, скупчення змінює вікову структуру, рідшає. Одночасно відбувається проростання нових зачатків, вони ущільнюються, ускладнюється їх структура, розширюється зайнята ними територія [17, 22].

За літературними даними відомо, що досліджений вид має підземний тип проростання насіння і майже непомітний проросток [24]. Листок (не більше 2,0 см) з'являється у ювенільному стані (j). Тубероїд в цей час має більш-менш округлу форму, до 2,5 см в діаметрі. В іматурному стані (im) утворюється 1-2 справжніх листка. Вони витягуються, стають лінійно-ланцетними. У дорослому вегетативному стані (v) тубероїд округлий і гладенький, листків 3-6. Коли особини переходять до генеративного стану (g) формується одне квітконосне стебло, а потім зав'язуються плоди. Але, як правило, особини квітнуть не кожний рік, а з перервами в один-два роки. У більшості випадків гинуть відразу після останнього утворення плодів, але іноді переходять у сенільний стан

(s). На цій стадії тубероїд невеликий, неправильної форми, корені ростуть вгору, генеративних пагонів не утворюється, листки менших розмірів, як у особин іматурного або дорослого вегетативного стану, жовтіть вони починають раніше [15, 17-19, 24].

На початку 90-х років минулого століття ми спостерігали чисельні популяції виду до 30 квітучих особин на 1 м^2 на луках Семенівського району вздовж русла р. Сули завширшки 200 м, а далі на ділянках, що піддаються випасанню, виявляли поодинокі рослини. Популяція займала близько 2 га. Біля с. Василівка Полтавського району вид займав площу близько 1 га з густиною до 20-25 особин на 1 м^2 . У той же час у Решетилівському (поблизу смт. Решетилівка), Новосанжарському (поблизу станції Мала Перещепина), Кобеляцькому (на території сучасного РЛП «Нижньоворсклянський»), Великобагачанському (поблизу селищ Байрак та Огірівка), Полтавському (поблизу с. Нижні Млини) та інших районах він зустрічався у невеликій кількості (не більше 1-2 на 1 м^2). Дослідження останніх років показали зменшення як площі виду в цих місцях, так і щільності популяцій. У 2003-2004 роках нами виявлена значна популяція виду в околицях с. Мусіївка Хорольського району. На площі близько 3 га її чисельність була 2-3 особини на 10 м^2 . Подібні популяції у різні роки знайдені і в Котелевському (околиці с. Матвіївка), Чутівському (околиці с. Білоцерківка), Гадяцькому (околиці с. Вельбівка) районах. У 2008-2009 рр. різні антропогенні порушення (переорювання певної частини площі в першому, інтенсивне дворазове викошування з наступним випасанням в другому і третьому випадках та проведення об'їзної дороги в четвертому) призвели до значного фактичного зменшення площі цих популяцій та зникнення і зменшення кількості генеративних особин [17].

Значну популяцію виду на площі 2,5 га також було знайдено на луках в околицях с. Варварівка Карлівського району [13-14]. Нами проаналізовано віковий стан популяції *A. palustris* на заплавах луках с. Варварівка Карлівського району Полтавської області. Було закладено 10 ділянок розміром 1 м^2 кожна (табл. 1).

Дана популяція була представлена всіма віковими структурами, тому була нормальною та повноцінною і життєздатною, могла підтримувати свій стан насінневим і вегетативним шляхом. У ній переважають вегетативні особини з інтенсивним відновленням, спостерігалось випадання особин на початкових стадіях розвитку чи під час переходу в зрілий (генеративний) стан. У таких випадках скорочення кількості рослин, які квітуть і плодоносять, може становити загрозу для існування даної популяції.

Моніторингові дослідження за станом цієї популяції показали значні зміни. Так, у 2006-2007 роках ми нараховували до 3-4 генеративних особин на 1 м^2 . Влітку 2008 року спостерігалось збільшення чисельності виду і щільність популяції в окремих місцях досягала до 6 особин на 1 м^2 . Аналіз вікового стану показав переважання вегетативних особин над генеративними і сенільними. У середньому на обстежених луках виявлялось приблизно по 4 особини на 1 м^2 цих вікових етапів. Ювенільних, іматурних та віргінільних особин було відповідно 12-16 на дослідних ділянках у 1 м^2 . У червні 2009 року було знайдено не більше 2 генеративних особин рослини на 1 м^2 , а в багатьох місцях взагалі не було квітучих представників. Генеративні особини були низькорослими, з невеликими суцвіттями і аспекту, як у попередні роки, не давали.

Веgetативних особин було небагато, в окремих місцях вони не виявлялись. Ці зміни можна пояснити такою рисою їх життя, як здатність переходити у стан вимушеного спокою, коли вони знову знаходяться під землею. Такі порушення, очевидно, спричинили відсутність опадів у квітні місяці та промерзання ґрунту взимку при невеликому сніговому покриві. Окрім того, луки інтенсивно використовуються в якості пасовища, що значно ущільнює ґрунтовий покрив та передчасно знищує зелену вегетативну масу і рослини накопичують недостатню кількість запасних речовин у своїх підземних органах для весняного відростання і квітнування. Влітку 2014 р. на усій площі ми виявили дуже мало квітучих особин, які були низькорослими і мали пригнічений вигляд. Веgetативних особин також було дуже мало, а на більшій частині території вони взагалі не виявлялися.

Таблиця 1

**Віковий спектр *Anacamptis palustris* в околицях с. Варварівка
Карлівського району Полтавської області**

Ділянка	Віковий спектр виду											
	перший рік дослідження, %						другий рік дослідження, %					
	j*	im	v	g	s	разом	j	im	v	g	s	разом
I	12	30	40	11	7	100	17	50	17	8	8	100
II	25	39	20	6	10	100	17	33	25	8	17	100
III	21	38	27	10	4	100	18	28	36	9	9	100
IV	21	49	12	4	14	100	10	40	20	20	10	100
V	24	30	26	12	8	100	21	14	36	8	21	100
VI	22	33	27	7	11	100	45	11	11	22	11	100
VII	31	35	17	4	13	100	18	28	18	18	18	100
VIII	32	28	22	12	6	100	14	43	8	14	21	100
IX	37	28	24	7	4	100	18	24	29	24	5	100
X	28	23	30	11	8	100	43	21	14	8	14	100

*Примітка. Пояснення в тексті

Отримані результати із вивчення стану чисельності популяції *A. palustris* на досліджених луках Полтавщини показують, що спостерігається чітка тенденція до зменшення кількості особин усіх вікових станів. Цьому сприяє зростаючий вплив господарської діяльності людини, несприятливі погодні умови та інші фактори.

Найефективнішим напрямком збереження дослідженого виду є організація природно-заповідних територій у місцях його зростання. Окрім того, з метою збереження та примноження популяції вивченого виду потрібно: у закладах освіти учнівської молоді та серед населення постійно проводити пропагандистську роботу,

обмежувати у цих місцях господарську діяльність людини (випасання, сінокосіння, створення доріг); створити так звану місцеву програму охорони рідкісних видів, яким загрожує зникнення.

Важливим напрямком вирішення питання зі збереження виду на дослідженій території є використання земельного фонду, що вилучається за постановою Кабінету Міністрів України та Мінагрополітики із фонду землекористування. До них найчастіше входять малопродуктивні орні землі та антропогенно порушені території. Вивільнені із обороту землі сільськогосподарського користування можуть бути ренатуралізовані через структуру природоохоронної мережі. Завдяки введенню тимчасового природоохоронного режиму відбувається відновлення і відтворення родючості ґрунтів і збагачення їх органікою. Одночасно проходять сукцесійні зміни рослинного покриву від стадії становлення і формування бур'янової і кореневищної стадії до дернового ґрунтоутворення та досягнення клімаксного стану рослинного покриву [1-2, 16, 23, 26-29].

До досить перспективних напрямків збереження раритетної флори належать інтродукція та реінтродукція (репатріація) [5, 16, 20]. Але *Orchis* як представники особливої «гілки» рослинного світу є дуже вразливими. Розвиток представників триває довгий час і пов'язаний з наявністю симбіонта – певного гриба. Вони погано вводяться в культуру, бо при висаджуванні їх на клумбах швидко гинуть, тому що належать до мікоризних представників.

Реінтродукцію раритетних видів рослин можна проводити не тільки в місцезростаннях відомих деградуючих природних популяцій того чи іншого виду, але й у місцях їх зникнення, і в можливих місцях їх поширення у межах ареалу виду. При дотриманні основних вимог щодо проведення реінтродукційних робіт такий підхід забезпечує створення дублюючих місць існування видів, що знаходяться під загрозою зникнення. Процес реінтродукції видів рослин реалізується через наступні підходи. Спочатку встановлюють необхідність реінтродукції виду, для чого визначають охоронний статус виду, поширення, тощо. Надалі в процесі вивчення природних популяцій даного виду отримують дані щодо еколого-фітоценотичних вимог виду, вікової, просторової структур, щільності його популяцій і т.п. Інтродукційне вивчення виду дає можливість визначити фенологічні, онтогенетичні особливості та прогнозувати успішність реінтродукції, оскільки види, що успішно пройшли інтродукційне дослідження (добре розвиваються, дають численне життєздатне потомство чи можуть бути легко розмножені вегетативним шляхом), вважаються перспективними для реінтродукції. В умовах реінтродукційного розсадника проводять збір зразків репрезентативного генофонду кожного виду, досліджують особливості його вегетативного та насінневого розмноження, встановлюють оптимальний спосіб розмноження для кожного виду і вирощують посадковий матеріал. Потім проводять добір вихідного посадкового матеріалу (рослин та пропагул, співвідношення різновікових особин і т.п.) і відповідно до цього визначають спосіб формування реінтродукційних локусів. Після визначення експериментальної ділянки місцезростання реінтродукційних локусів виду розпочинають проведення власне самої реінтродукції виду.

Формування реінтродукційних популяцій здійснюють різними способами: насінневим, висаджуванням рослин (вихідний рослинний матеріал – особини інтродукційної чи природної популяції), розсадним (посадковий рослинний матеріал – вирощені рослини в умовах захищеного ґрунту), штучновегетативним (посадковий рослинний матеріал – партикули, кореневі чи стеблові живці тощо) та комбінованим (комбінування рослин і насіння, розсади і насіння і т.п.).

Висновки. Отже, на території Полтавщини спостерігається значне скорочення місць зростання та щільності виявлених популяцій дослідженого виду. Основними причинами таких змін частіше всього виступають антропогенні фактори та, інколи, несприятливі погодні умови. Тому гостро постає питання про збереження виду в природі, оскільки введення його в культуру з метою подальшої реінтродукції має певні труднощі і потребує досить великих матеріальних витрат.

Список використаної літератури:

1. Байрак О.М. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини / О.М. Байрак, Н.О. Стецюк. – Полтава : Верстка, 2005. – 248 с.
2. Байрак О.М. Регіональна екомережа Полтавщини / [О.М. Байрак, Н.О. Стецюк, М.В. Слюсар та ін.] ; під заг. ред. О.М. Байрак. – Полтава : Верстка, 2010. – 214 с.
3. Бельгард А.Л. Лесная растительность юго-востока УССР / А.Л. Бельгард. – К. : Изд-во Киевск. ун-та, 1950. – 264 с.
4. Боговін А.В. Трав'янисті біогеоценози, їхнє поліпшення та раціональне використання / А.В. Боговін, І.Т. Слюсар, М.К. Царенко. – К. : Аграрна наука, 2005. – 360 с.
5. Глухов О.З. Реінтродукція раритетних видів флори південного сходу України / А.З. Глухов, В.В. Птиця. – Донецьк : Вебер, 2008. – 193 с.
6. Григора І.М. Геоботаніка : навч. посіб. / І.М. Григора, Б.Є. Якубенко, М.Д. Мельничук. – К. : Арістей, 2006. – 448 с.
7. Заповідна краса Полтавщини / [Т.Л. Андрієнко, О.М. Байрак, М.І. Залудяк та ін.]. – Полтава : Астроя, 1996. – 188 с.
8. Збережи де стоїш, де живеш. По сторінках Червоної книги Полтавщини. Рослинний світ / [під ред. О.М. Байрак]. – Полтава : Верстка, 1998. – 205 с.
9. Злобин Ю.А. Принципы и методы изучения ценологических популяций растений / Ю.А. Злобин. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1989. – 146 с.
10. Лукаш О.В. Охорона рідкісних рослин лучних та прибережно-водних екосистем Східного Полісся в контексті комплексного дослідження флори / О.В. Лукаш, І.М. Лукаш // Природа Західного Полісся та прилеглих територій : [зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки]. – Луцьк, 2012. – № 9. – С. 156–161.
11. Кондратюк Е.Н. Редкие, эндемичные и реликтовые растения юго-востока Украины / Е.Н. Кондратюк, В.М. Остапко. – К. : Наук. думка, 1990. – 152 с.
12. Миркин Б.М. Анализ мозаичности травянистых растительных сообществ. Популяционный уровень / Б.М. Миркин, Г.С. Розенберг // Научные доклады высшей школы. Биологические науки. – 1976. – № 12. – С. 127–134.
13. Орлова Л.Д. Динаміка чисельності популяції зозулинця болотного (*Orchis palustris* Jacq.) на заплавних луках с. Варварівка Карлівського району Полтавської області / Л.Д. Орлова,

- В.П. Ракшеєва // Біорізноманіття : теорія, практика та методичні аспекти вивчення у загальноосвітній та вищій школі : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті видатних вчених-ботаніків, які працювали у Полтавському державному педагогічному університеті ім. В. Г. Короленка: Р.В. Ганжі, Д.С. Івашина, І.М. Голубинського, С.О. Іллічевського, Ф.К. Курінного, П.Є. Сосіна / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2010. – С. 204–206.
14. Орлова Л.Д. Зозулинець болотний (*Orchis palustris* Jacq.) на луках с. Варварівка Карлівського району Полтавської області та перспективи його збереження і відновлення / Л.Д. Орлова, В.П. Калініченко // Сучасний стан та перспективи розвитку біо-і агроценозів в умовах постійного техногенного забруднення : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 70-річчю Дрогобицького державного педагогічного ун-ту імені Івана Франка. – Дрогобич ; Трускавець, 2010. – С. 129–132.
15. Орлова Л.Д. Мінливість морфометричних параметрів *Anacamptis palustris* (Jacq.) R. M. Bateman на заплавах луках Полтавщини / Л.Д. Орлова, В.П. Калініченко // Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження глобальної стратегії збереження рослин : матеріали міжнар. наук. конф., (Київ, 10–15 жовт. 2010 р.) / Ін-т ботаніки ім. М.Г. Холодного. – К., 2010. – С. 159–161.
16. Орлова Л.Д. Основні шляхи збереження і відновлення зозулинця болотного (*Orchis palustris* Jacq.) на луках с. Варварівка Карлівського району Полтавської області / Л.Д. Орлова, В.П. Ракшеєва // Проблеми збереження біорізноманіття в природних та техногенно порушених екосистемах : матеріали наук. конф. молодих вчених, (Кривий Ріг, 16–18 верес. 2008 р.) / Криворіз. ботанічний сад. – Кривий Ріг, 2008. – С. 51–52.
17. Орлова Л.Д. Состояние ценопопуляции *Anacamptis palustris* (Jacq.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase на примере заливного луга окрестностей с. Варваровка Карловского района Полтавской области (Украина) / Л.Д. Орлова, В.П. Калиниченко // Охрана и культивирование орхидей : материалы IX междунар. науч. конф. – М., 2011. – С. 318–323.
18. Орлова Л.Д. Стан популяції *Orchis palustris* Jacq. на луках Лівобережного Лісостепу України (на прикладі Полтавщини) / Л. Д. Орлова // Інтродукція, селекція та захист рослин : матеріали другої міжнар. наук. конф., (Донецьк, 6–8 жовт. 2009 р.) – Донецьк, 2009. – Т. 2. – С. 150–153.
19. Орхидеи нашей страны / М.Г. Вахромеева, Л.В. Денисов, С.В. Никитина, С.К. Самсонов. – М. : Наука, 1991. – 224 с.
20. Проблеми збереження та відновлення біорізноманітності / [Д.М. Гродзинський, Ю.Р. Шеляг-Сосонко, Т.М. Черевченко та ін.]. – К. : Академперіодика, 2001. – 104 с.
21. Работнов Т.А. Изменчивость луговых ценозов и её значение для практики геоботанических исследований / Т.А. Работнов // Геоботаническое исследование лугов. – Мн., 1967. – С. 5–17.
22. Раритетна флора (Охорона, вивчення, реінтродукція силами студентських екологічних організацій) / [І.Ю. Паркіноза, М.С. Шевченко, Д.М. Іноземцева та ін.]. – К. : Національний екологічний центр України, 2006. – 164 с.
23. Рідкісні рослини південно-східної частини Лівобережного Лісостепу України / [Д.С. Івашин, Р.В. Ганжа, О.А. Стасилюнас та ін.] // Український ботанічний журнал. – 1985. – Т. 42, № 1. – С. 71–75.

24. Рідкісні рослини флори України в культурі / [Н.Є. Антонюк, Р.М. Бородіна, В.Г. Собко та ін.]. – К., 1982. – 216 с.
25. Травлев А.П. Опыт детализации структурных компонентов лесного биогеоценоза в степи / А.П. Травлев // Біогеоценологічні дослідження на Україні / Дніпропетров. держ. ун-т. – Дніпропетровськ, 1973. – С. 38–41.
26. Устименко П.М. Раритетний фітоценофонд України : структура та аналіз / П.М. Устименко, Д.В. Дубина, Л.П. Вакаренко // Український ботанічний журнал. – 2010. – Т. 67, № 1. – С. 16–22.
27. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха. – К. : Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
28. Якубенко Б.Є. Перспективи збереження та збагачення генофонду і ценофонду Лісостепу України / Б.Є. Якубенко, І.М. Григора // Бюлетень Нікітського державного ботанічного саду. – Ялта, 2003. – Вип. 88. – С. 24–28.
29. Якубенко Б.Є. Природні кормові угіддя Лісостепу України : флора, рослинність, динаміка, оптимізація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра біол. наук : спец. 03.00.05 «Ботаніка» / Б.Є. Якубенко. – К., 2007. – 47 с.

Рекомендує до друку С.В. Гапон
Отримано 19.08.2015

Л.Д. Орлова

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленко

***ANACAMPTIS PALUSTRIS* (JACQ.) R.M. BATEMAN, PRIDGEON et M.W. CHASE (ORCHIDACEAE) НА ЛУГАХ ПОЛТАВЩИНЫ**

Приводятся биоэкологические особенности *Anacamptis palustris* (Jacq.) R. M. Bateman, Pridgeon et M. W. Chase (Orchidaceae). Рассмотрены этапы онтогенеза исследованного вида. Характеризуется возрастной спектр вида на конкретных территориях. Выяснено состояние популяций на конкретных лугах Полтавщины. Указывается на колебания количества особей в популяциях вида и основными причинами таких изменений чаще всего выступают антропогенные факторы и, иногда, неблагоприятные погодные условия. Мониторинговые исследования показали сокращение численности всех возрастных стадий вида и общее уменьшение их количества на обследованных территориях. Проанализированы возможные пути восстановления и сохранения. Особо подчеркивается на заповедание мест произрастания вида, на возможности сохранения вида на изъятых из сельскохозяйственного возделывания землях. Также важным направлением восстановления популяций редких видов может быть интродукция и реинтродукция, которые имеют определенные трудности по отношению к представителям орхидных.

Ключевые слова: популяция, *Anacamptis palustris*, луга, Полтавщина, охрана.

L.D. Orlova

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

***ANACAMPTIS PALUSTRIS* (JACQ.) R.M. BATEMAN, PRIDGEON et
M.W. CHASE (ORCHIDACEAE) IN THE MEADOWS OF POLTAVA REGION**

The bioecological peculiarities of *Anacamptis palustris* (Jacq.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase (*Orchidaceae*) are given. By its geographic element *A. palustris* belongs to Western Palearctic species, by floristic complex – to the wetland group, in relation to moisture – hygrophytes ecological group, to substrate – halophytes group, by a variety of ecotops – hemistenotopic species, by its *Raunkiaer's* life form – to cryptophytes. Its phytosozological category is 2A (rare, ecotopic). *A. palustris* refers to the group of beautifully flowering representatives and is included in the third edition of the Red Book of Ukraine.

The stages of ontogenesis of the species was studied. The age-range of the species in specific areas was characterized.

The status of specific populations in the meadows of Poltava region was clarified. It was found the fluctuations in the number of individuals in the species populations and the main reasons for these changes, that are most often anthropogenic factors and sometimes adverse weather conditions. Monitoring studies showed the reduction in the number of all age stages of the species and general decrease in their number at the surveyed areas.

The possible ways of restoration and preservation are analyzed. It is emphasized the nature reservation of the species habitat, the possibility of preservation of the species on withdrawn from agricultural cultivation lands. Thanks to the introduction of a temporary nature protection regime the restoration and reproduction of soil fertility and enrichment of nutrients take place.

The introduction and reintroduction, which have certain difficulties with regard to orchids, can be also important for restoration of populations of rare species. Under the basic requirements for conducting the reintroduction work this approach ensures the creation of duplicative habitats of species threatened with extinction.

Key words: *population, Anacamptis palustris, meadows, Poltava region, protection.*